

Lakatos Ágnes

Hallásfejlesztés I. – skálák,
hangközök, hármashangzatok
felismerése, kiéneklése

NEMZETI SZAKKÉPZÉSI
ÉS FELNŐTTKÉPZÉSI INTÉZET

A követelménymodul megnevezése:

Zenész alapmodul

A követelménymodul száma: 1436-06 A tartalomlelem azonosító száma és célcsoportja: SzT-001-50

HALLÁSFEJLESZTÉS I. – SKÁLÁK, HANGKÖZÖK, HÁRMASHANGZATOK FELISMERÉSE, KIÉNEKLÉSE

ESETFELVETÉS–MUNKAHELYZET

A skálák, hangközök , hármashangzatok felismerése, tiszta intonációval történő kiéneklése elengedhetetlen feltétele a kifinomult zenei hallás fejlesztésének, a klasszikus és jazz összhangzattani szabályok megértésének és elsajátításának, valamint az improvizáció alapjainak (énekesek és hangszeresek esetében egyaránt) megteremtésének.

Egy adott hangköz, skála, vagy harmónia pusztán fülből – hangszer, vagy más külső segítség nélkül– történő felismerése és kiéneklése hosszú, nagy türelmet igénylő tanulási folyamat eredménye, melynek előfeltétele a zeneelméleti alapismeretek elsajátítása .

A biztos zenei hallás, és hangközök, skálák, harmóniák kiéneklése nagy segítség a kottaolvasásban, a zeneművek elsajátításában, a tiszta intonációban, darabok elemzésében, magasabb szinten az improvizáció tudatos felépítésében, valamint transzkripciók készítésében.

A skálák és harmóniák szerkezetileg hangközökre bonthatók, így az összetettebb zenei elemek , zenei témák elsajátítása, kiéneklése a hangközök szerkezetének biztos ismeretén, valamint azok tiszta kiéneklésén alapul. A tanulók számára a felismerésben és kiéneklésben a legnagyobb segítség, a relatív szolmizáció (Az abszolút hangmagasságtól független , a hangok egymásra való viszonyát, a hangközök szerkezetét, a hangok bármely alaphangra épülő hangsorban elfoglalt helyét jelző szolmizációs rendszer. A magyar zeneoktatás alapját alkotó szolmizáció szótaghasználata : dó, ré, mi, fá, szó, lá, ti, felfelé módosított formában i–re, lefelé módosított formában ma–ra változtatásával.) alkalmazása, de azok akik nem járatosak ebben a módszerben, a hangközök felismerése, és tiszta intonációval történő kiéneklése több más tematikával is megtanulható.

- Hangrendszerünk legkisebb eleme a kis szekund, melyből minden hangköz felépíthető . Így e legkisebb hangköz felismerése, bármely hangra történő (fel-le) kiéneklése, valamint a kromatikus (kisszekundokból építkező) skála kiéneklése nagy segítség a tanuló számára a hangközök elsajátításában.
- Másik tanulási módszer , egy már ismert melódia , zenei téma – mely rögzült a tanulóban– kezdő dallam lépésével történő beazonosítás . (pl: "Zsip–zsip" gyermekdal – kis terc," A part alatt " népdal – nagy sext stb.)

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

1. Hangköz

Két egymás után, vagy egyidejűleg megszólaló hang távolsága, illetve viszonya. A hangköz egyrészt mennyiségileg mérhető a hangok távolsága szerint, másrészt minőségileg jellemezhető konszonzancia, illetve disszonzancia fokozata alapján.

A hangköz mérésére ma általánosan A. Ellis centszámlálását alkalmazzák, amely minden egyenletesen temperált félhangot 100 egyenlő részre bont.

A hangközök elnevezései : prím, szekund, terc, kvart, kvint, szext, szeptim, oktáv, nóna, decima stb. is a távolságmérés elvén alapul.

Színezet szerint három csoportot különböztetünk meg : tiszta, kis-nagy, szűkített-bővített hangközöket. Közülük a 19. század óta a prím, kvart, kvint, oktáv számít tiszta hangköznek. A felhangsorban a tiszta hangközök jelennek meg először (oktáv, kvint), ezek fordításai (prím, kvart) is tiszta hangközt eredményeznek. A zenében a tisztaság befejezettséget, lezárttságot jelent, olyan hangközökre, illetve hangzatra alkalmazzuk, amelyek nem törekednek feloldásra (kivétel amikor az összhangzattanban a kvart-terc oldódást alkalmazzuk, ebben az esetben a tiszta kvart törekszik oldódásra). Jellegüknél fogva a tiszta hangközök felismerése, és tiszta intonációval történő kiéneklése viszonylag könnyű, így a hangközfelismerésben az első lépéseket jelenti.

A kis és nagy hangközök (Pl : kis terc, nagy terc, kis szext, nagy szext, stb.) megfordításánál a nagy színezetű hangköz kis, kis színezetű pedig nagy színezetűt eredményez. Kiemelendő a terc fontossága, mivel bizonyos értelemben a tiszta és disszonzans hangközök közti átmenet. Egy akkord, vagy hangrendszer alapján diatónikusan előforduló terc meghatározza azok jellegét, a kis terc moll, a nagy terc pedig dúr jellegű. Így a terc "milyenségének" hallás utáni felismerése igen fontos.

A disszonzans hangközök (kis szekund, nagy szeptim, stb.) mindegyike oldódásra törekszik. Fontos meghatározni a disszonzans hangzatok oldódási irányát, vagyis azt, hogy a disszonzanciát okozó hangok merre törekednek, hogy a befejezettség, lezárttság érzetét keltsék. Minden disszonzancia a kissetekundos dallami tapadással hozható összefüggésbe, a kis szekund a legdisszonzansabb hangköz, karakterénél fogva felismerni könnyű, de intonációja már nehezebb.

A szűkített és bővített hangközök a szűkítés és bővítés következtében minden esetben disszonzans hangközt eredményeznek. Ebben a kategóriában a legtöbb előforduló hangköz a bővített kvart, és a szűkített kvint. Enharmónikusak egymással, közös nevük tritonus, mindkét hangjuk vezetőhang, ezek ellentétes irányban oldódnak (szűkített kvint lefelé, bővített kvart felfelé). Felismerésben a disszonzancia, és erős jellege miatt viszonylag könnyű, intonációja viszont kifejezetten nehéz.

Az egyenletes lebegésű temperálás egy oktávon belül 12 félhang kombinációira korlátozza a hangközök számát, ezekben mégis a hangközök végtelen mennyisége elképzelhető, és az azonos hangzású hangközök szerkezeti összefüggés alapján különbözőképpen értelmezhetők. Így a C – Esz kisterc konzonáns, az ugyanolyan hangzású C – Disz bővített szekund értelmi disszonancia.

1
tiszta prim kis szekund nagy szekund kis terc nagy terc tiszta kvart

7
bővített kvart tiszta kvint kis szext nagy szext kis szeptim nagy szeptim

13
tiszta oktáv kis nóna nagy nóna kis decima nagy decima

1. ábra. hangközök

2. Hangrendszerek, hangsorok

A hangrendszerek , vagy hangsorok a zene horizontális építőelemei. A hangrendszer az a szerkezeti modell, ami a dallam mögött áll. Ha egy adott dallam hangkészletét hangmagasság szerint elrendezzük, akkor megkapjuk azt a hangrendszert , amelyben az adott dallam íródott.

Származtatásuk szerint megkülönböztetünk természetes és mesterséges, hangközviszonyaik alapján pedig hemiton és anhemiton hangrendszereket. A hemiton hangrendszerek tartalmazzak kis szekund lépést, az anhemiton hangrendszerek ezzel szemben nem.

Pentaton hangrendszer :

Az első természetes hangrendszer a pentatónia, ötfokúság. Kvintes elrendezésben hangjai akusztikai rokonságban vannak egymással (mindegyik az előző első önálló felhangja). A természetes pentatónia anhemiton hangrendszer kis szekundot nem tartalmaz. Modusait (modus : egy hangsor különböző fokairól elindított skálája) hallás után is könnyű megkülönböztetni , a terc helyzete segít a felismerésében. Jellegénél fogva, és gyakorisága , népszerűsége (pl:népzene) miatt könnyen, tisztán kiénekelhető.

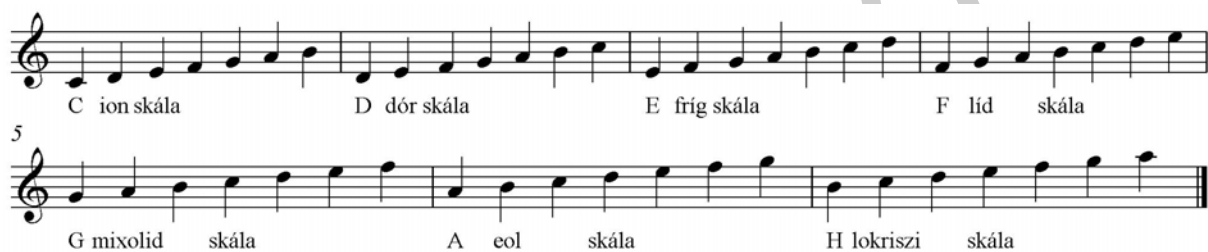

2. ábra. Pentatonok

Modális skálák :

A pentatónia kvintláncolatát lefelé és felfelé kiegészítve egy-egy kvinttel hétfokú hangsort, diatóniát, más értelmezésben dúr hangsort kapunk. Ez a hangsor jellegénél fogva viszont már hemiton, hiszen két kis szekundot is tartalmaz.

A dúr hangsor modulusai az úgynevezett modális skálák , görög népcsoportokról kapták nevüket, ezek a következők :

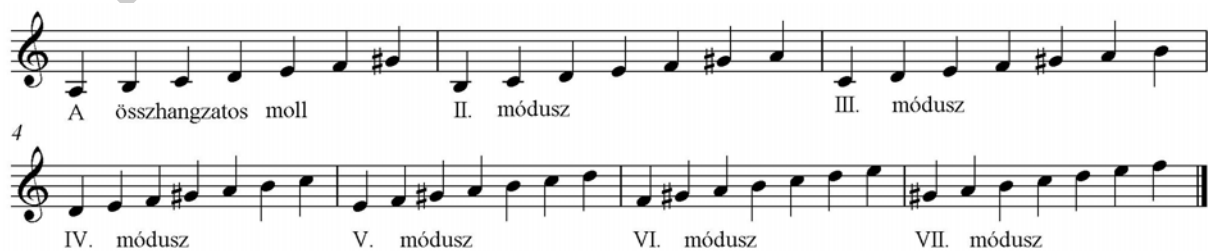
3. ábra. A dúr skála és modulusai

Felismerésükben és kiéneklésükben nagy szerepet kap a terc " milyenségének " meghallása, valamint a kis szekund és nagy szekund közötti különbség felismerése, és reprodukálása

Összhangzatos moll és modulusai :

A funkciós gondolkodás erősödésének következtében szükségessé vált, hogy a moll rendszer is rendelkezzen vezetőhanggal, ezért a zeneszerzők kompozícióikban gyakran felfelé módosították a természetes moll hetedik fokát a kis szekundus dallamtapadás elérése miatt. Így jött létre az összhangzatos moll hangrendszer.

Az alapskála, és a modulusok felismerését, valamint kiéneklését könnyíti a bővített szekund helyzetének meghatározása és kihallása.

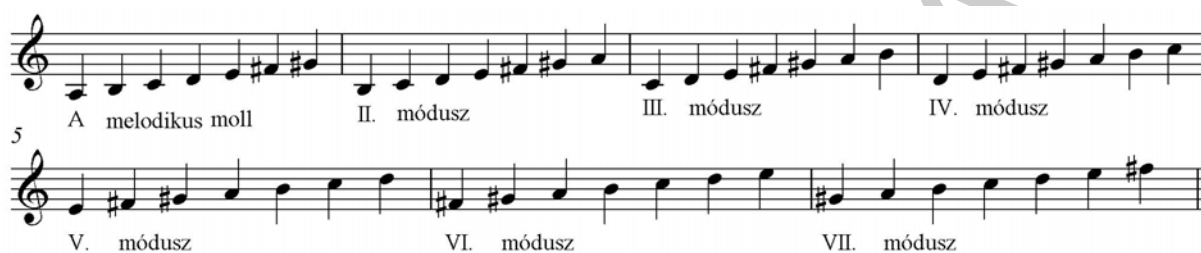

4. ábra. Az összhangzatos moll és modulusai

Melodikus moll és modusai :

Az összhangzatos moll rendszer dallami szempontból sok problémát okozott a VI. és VII. foka közé épülő bővített szekund miatt. Ezért egyes zeneművekben a VII. fok vezetőhang szerepének megtartásával – a zeneszerzők a VI. fok felemelésével " csökkentették le " a bővített szekund távolságot. Így jött létre a melodikus moll hangrendszer.

A melodikus moll és modusainak felismerése, és tiszta intonációval történő kiéneklése már nehezebb feladat az eddig hangsoroktól, mivel a relatív szolmizáció már nem olyan segítség, a módosítások miatt. A kis szekund és nagy szekund közötti különbség maghallásán, reprodukálásán van a hangsúly, sokat segíthet az egészhangú és fél-egész skálarészletek tudatosítása.

5. ábra. a melodikus moll és modusai

Modell skálák :

Az említetteken kívül még nagyon sok hangrendszer létezik. Ezek közül a legtöbbet használt hangsorok az úgynevezett távolság (distance = távolság) skálák, amelyekben a skála fokainak hangközviszonyai a meghatározók. A kis szekund 1-es számmal, a nagy szekundot 2-es számmal jelöljük. A távolságskálák közül a leggyakrabban használt hangsorok az 1-2-es, és 2-1-es modell skálák, ismertebb nevükön a fél-egész, illetve egész-fél skálák. Ezeket a hangrendszereket a tengelyrendszerben és a jazz gyakorlatában is rendszeresen alkalmazzák.

A modell skálák felismerése , tiszta kiéneklése gyakorlottabb tanulóknak is igen nehéz feladat, a relatív szolmizáció is csak annak nyújt segítséget ,aki kellő biztonsággal használja a módosított hangokat. A hangsúly a kis és nagy szekund közötti különbség pontos értelmezésén , reprodukálásán van. Külön nehézséget okoz az eddigi skálákhoz képest, hogy a modell skálák nyolc hangból állnak.

6. ábra. A fél-egész, egész-fél hangú skála

Egészhangú skála :

A csupa nagy szekundból építkező hangrendszer az úgynevezett egészhangú skála.

Az egészhangú skála jellegzetes, karakteres hangzása, valamint hangjainak száma (pusztán hat hangból áll) miatt jól megkülönböztethető más hangrendszerektől, kiéneklése viszont igen nehéz intonációban az egymásra épülő nagy szekund lépések miatt, a fülünk szinte "kívánja" a kis szekund lépést.

7. ábra. Az egészhangú skála

3. Hármashangzatok :

Legalább három különböző magasságú, egyidejűleg megszólaló hangot akkordnak, más néven harmóniának nevezünk.

Három, egymástól bármilyen hangtávolságra lévő különböző magasságú, egyidejűleg megszólaló hang hármashangzatot alkot, általános értelemben hármashangzat alatt mégis a tercépítkezésű hangzatokat értjük, és ezeket alkalmazzuk a zenében leggyakrabban. Ennek oka a felhangrendszerben keresendő, hiszen az ott megszólaló első három felhang egy dúr hármashangzatot alkot.

A tercépítkezésű hármashangzatok négy félek lehetnek a terc kétféle színezete miatt.

Az alaphangra épülő terc a hangzat jellegét (kis terc – moll, nagy terc – dúr), míg a két terc egymásra épülése eredményeként megszólaló kvint az akkord tisztaságát határozza meg (tiszt kvint, tiszt kvint, míg szűkített, vagy bővített kvint diszsonáns, vagyis oldódásra törekvő tulajdonsággal bír).

A négyféle hármashangzat a következő: dúr, moll, szűkített, bővített. A dúr és moll tiszta, míg a szűkített és bővített hármashangzat diszsonáns. A bővített hármashangzat dúr, a szűkített hármashangzat moll jellegű.

A tisztaság és ezzel szemben a diszsonancia miatt az említett akkordok kiéneklése a dúr, és moll hármashangzatok esetében könnyen elsajátítható, míg a szűkített és bővített hármashangzatok intonációja nehezebb. A felismerésben és kiéneklésben sokat segíthet a relatív szolmizáció, de bármely rendszer használatánál (abszolút hangnévben, hangközökben történő gondolkodás esetén) a kis és nagy terc közötti különbség kihallása, reprodukálása, az akkordok szerkezeti felépítésének pontos ismerete meghatározó.

Hármashangzat fordítások :

Fordításról beszélünk, ha az akkord felépítése olyan, hogy nem az alaphangja, hanem más összetevője képezi az alaphangot. A hármashangzatnak két megfordítása van, ezek elnevezése a fordítás következtében a basszus és alaphang, valamint a basszus és szopránhang közt létrejövő hangközök szerkezeti meghatározása. A bővített hármashangzatnak szerkezetéből kifolyólag nincs megfordítása, mert minden hangjára bővített hármás épül.

A hármashangzatok alaphelyzetének, és fordításainak felismerése a pontos szerkezeti ismeretek tudatában könnyen elsajátítható. A fordítások tiszta intonációval történő kiéneklése is a szűkített és bővített hármashangzatok esetében kíván több gyakorlatot, odafigyelést.

8. ábra. . hármashangzatok és fordításaik

4. Négyeshangzatok :

Négy, egymástól bármilyen hangtávolságra lévő különböző magasságú egyidejűleg megszólaló hang négyeshangzatot alkot, általános értelemben négyeshangzat alatt – hasonlóan a hármashangzatokhoz – mégis a tercépítkezésű hangzatokat értjük. A tercépítkezést figyelembevéve, a hármashangzatokhoz képest a négyeshangzatok új építőeleme a szeptim, ezért a klasszikus zenében a négyeshangzatokat szeptimakkordoknak is nevezik. A négyféle hármashangzatra (dúr, moll, szűkített, bővített) a tercépítkezés következtében az újabb elem, a szeptim épül. Ez utóbbi hangköz kétféle színezetű lehet, ezért az ily módon keletkezett hangzatok száma nyolc. (négyféle hármashangzatra kétféle szeptimet építünk). Mivel az összhangzatos moll VII. fokára diatónikusan olyan négyeshangzat épül, amely szűkített szeptimet alkot (három kisterc egymásra épülése), ezért a négyeshangzatok száma kilencre bővül. Az így nyert akkordok elnevezése tartalmazza a hármashangzat nevét, és az alaphangra épülő szeptim színezetét. Amennyiben nagy szeptimről van szó, a harmónia neve major, kis szeptim esetében pedig szeptim, vagy hetes végződést kap. (pl: dúr major : dúr hármashangzat nagy szeptimmal, bővített szeptim : bővített hármashangzat kis szeptimmal). Kivételt képez a szűkített szeptim, mivel ennél az akkordnál a szűkített jelző a szeptimre, nem a hármashangzatra utal.

A kilencféle négyeshangzat a következő : Dúr major, Dúr szeptim, Moll major, Moll szeptim, Bővített major, Bővített szeptim, Szűkített major, Szűkített szeptim, Félszűkített.

A négyeshangzatok terce a jelleget, szeptimje a funkcióját határozza meg. Ezért e két elem nem alterálható.. A szeptim önmagában azonban nem mindig határoz meg egyértelműen funkciót, mert nem csak oldódási iránya, hanem a hangrendszerek fokain diatonikus előfordulási helye is mérvadó.

A négyeshangzatok funkcióinak elméleti ismerete elengedhetetlenül szükséges ahhoz, hogy a tanuló hallás után kellő biztonsággal felismerje azokat. Az alábbi felsorolásban szerepelnek a hangzatok funkciói, de mélyebb megértésük érdekében ismerni kell a klasszikus és jazz elmélet összhangzattani szabályait.

- Dúr major – Tonika
- Dúr szeptim – Domináns
- Moll major – Mollbéli tonika
- Moll szeptim – Szubdomináns mellékfunkció
- Bővített major – Mollbéli Tonikai mellékfunkció
- Bővített szeptim – Domináns (alterált)
- Szűkített major – Bizonytalan
- Félszűkített – Mollbéli Szubdomináns
- Szűkített szeptim – Mollbéli Domináns mellékfunkció

A négyeshangzatok felismerése és kiéneklése az összetett szerkezeti építkezés miatt bonyolultabb feladat, ezért a pontos elméleti ismeretek elsajátítása döntő szerepet kap. A szeptim hang, és annak színezetének kihallása gyakorlottabb, kifinomult hallást igényel, és a harmóniák tiszta kiéneklése is nehezebb,

Négyeshangzat fordítások:

A négyeshangzatnak egy alaphelyzete és három fordítása létezik. A fordítás elnevezése a fordítás következtében a basszus, és szeptimhang, valamint a basszus és alaphang közt létrejövő hangközök szerkezeti meghatározása.

A fordítások: Kvintszept fordítás, Terckvart fordítás, Szekund fordítás

A négyeshangzatok fordításainak felismerése, és kiéneklése az eddig elemzettekénél is összetettebb feladat. Csak az elméleti alapok pontos elsajátítása után lehet elkezdni a felismerés gyakorlását. A tiszta intonációval történő kiéneklés is nehezebb pl: ha a fordításokat fűzésben gyakoroltatjuk a tanulóval, mert ez esetben viszonylag nagy hangterjedelmet kell rövid idő alatt áténekelni.

1 Dúr major szeptim

5 Moll major szeptim

9 Domináns szeptim

13 Moll szeptim

17 Félshűkített

21 Szűkített szeptim

25 Szűkített major

29 Bővített major

33 Bővített domináns szeptim

9. ábra. A négyeshangzatok és fordításaik

Összefoglalás

A hangközök meghatározóak a zenében : a szekundok a skálákat, a tercek az akkordokat , a kvartok a funkcióváltásokat határozzák meg. Így a tanulás folyamán a hangközök elméleti alapjainak elsajátítása, diktálás utáni biztos felismerése, valamint tiszta intonációval történő kiéneklése az első feladat.

Összefoglalásként válasz a felvetett esetre

A hangközök felismerését és kiéneklését zongora esetleg más hangszer segítségével lehet gyakorolni, a kiéneklés pontosságát ellenőrizni.

TANULÁSIRÁNYÍTÓ

1. Hangközök felismerése és kiéneklése
2. Első lépésként az elméleti alapok elsajátítása szükséges. A tanuló tudjon kottaképben bármely hangra , bármilyen hangközt felépíteni. Keressen hangközökre példákat ismert előadási darabokban . (pl: Beethoven V. szimfónia első hangköze : nagy terc)
3. Ezt követheti a felismerés és kiéneklés gyakorlása. A felismerést legcélszerűbb csoportosan, vagy párban gyakorolni, esetleg számítógépes program (Ear Master) segítségével. Önálló gyakorlás esetében hangszer (zongora) használata szükséges az ellenőrzés miatt. Csoportos gyakorlásnál egy tanuló (diktáló) összeállít egy hangközsort (lehetőleg az összes hangköz szerepeljen benne) , és zongorán lejátsza (egy hangközt legalább háromszor egymás után) , a másik növendék lejegyzi a hallottakat, majd a feladat végén ellenőrzést végeznek. Ezt követően szerepet cserélnek, ösztönző jellegű, ha a tanulók leosztályozzák egymás munkáját.
4. A hangközök kiéneklését hangszer (lehetőleg zongora) segítségével ajánlatos gyakorolni. Egy-egy hangközt először ugyanarról a hangról, majd más hangfekvésekben adott alaphangra kell kiénekelni, majd a zongorán leellenőrizni az intonáció tisztaságát.
5. Mind a felismerés, mind a kiéneklés gyakorlása folyamán legjobb tematika a könnyűtől a nehezebbig haladás elvét betartani. Így ajánlatos a tiszta hangközökkel kezdeni a gyakorlást, azokat követhetik a kis és nagy hangközök, és végül a diszsonáns hangközök.
6. Skálák felismerése és kiéneklése
7. Az elméleti ismeretek pontos elsajátítása után lehet elkezdni a skálák felismerésének és kiéneklésének gyakorlását. Mint a hangközök gyakorlásánál , így a skálák felismerésénél is célszerű csoportosan végezni a feladatokat a fent leírtakhoz hasonlóan. Önálló gyakorlásnál ugyancsak a zongora segítségével lehet az ellenőrzést elvégezni.
8. Célszerű a természetes hangsorokkal a pentaton hangrendszerrel, és modusaival kezdeni a gyakorlást. Mivel a pentaton hangsorok nem tartalmazzak kis szekundot, így intonációjuk könnyebb. Felismerésben, kiéneklésben a kisterc helye segíthet abban, hogy melyik modust halljuk, de jól kell " érezni " a szekundlépéseket is (pl: ha két nagy szekund lépéssel indul akkor már biztos, hogy dó, vagy ré pentaton) .

9. A modális hangsorok (dúr skála és modulusai) megkülönböztetése, és kiéneklése nehezebb feladat. Mivel kis szekundot tartalmaznak nehezebb az intonációjuk, viszont a kis szekund helye segít a modus felismerésében (Pl: kis szekunddal indul a fríg és lokrisszi, így más lehetőség kizárt).
10. Ha a dúr skála és modulusainak felismerése, és kiéneklése elég biztos, akkor már az összhangzatos és melodikus moll es modulusaik elsajátítása sem okozhat nehézséget. Az összhangzatos moll modulusainak megállapításánál sokat segíthet a bővített szekund helye. Ugyanígy segíthet a kis szekund kihallása , ha a kezdő lépés kis szekund akkor már csak három lehetőség jöhet számításba , második, ötödik, vagy hetedik modus.
11. A melodikus moll modulusainak felismerésénél a kis és nagy szekund lépéseket kell nagyon jól rögzíteni. Bizonyos modulusoknál egészhangú és fél-egész skálaszelvények alakulnak ki. Pl: melodikus moll harmadik modus a bővített kvintig egészhangú, majd fél-egésszel záródik. Ennek ellenpárja a hetedik modus ami fél-egésszel indul a tercig, és egészhangúval fejeződik be.
12. A distancia skálák kiéneklése a legnehezebb intonációs feladat. Ajánlatos nem az egész skálát, hanem csak két-három kezdőlépést gyakorolni, amíg jól rögzül, majd mindig eggyel emelni a hangjegyek számát.
13. A kiéneklést megelőzően minden skálát és modust kottaképben kell rögzíteni, lehetőleg abban a hangfekvésben, pontosabban arról a kezdőhangról amilyen hangmagasságban énekeljük. (ahol a legbiztosabb az intonáció, nem kell regisztert váltani stb.) . Így a lapról olvasást , és relatív hallást is fejleszthetjük (kiénekel hang = kottakép).
14. A skálákat gyakoroljuk úgy is, hogy felfele más és lefele is más hangsort énekelünk (Pl: fel – fríg , az oktávhangról le – mixolíd), ez nagyban segít a tudatos gondolkodásban. A skálákat gyakorolhatjuk önmagukban, de segítségül játszhatjuk a hozzá rendelhető harmóniát is zongorán. (Pl: dúr skálát énekelünk F hangról, egyidejűleg egy F dúr major harmóniát játszunk le).
15. Hármashangzatok és fordításainak felismerése és kiéneklése
16. Az elméleti ismeretek rögzülése után lehet elkezdni a hármashangzatok felismerésének és kiéneklésének gyakorlását. A tanulási módszerek ugyanolyanok, mint a hangközöknél és skáláknál.
17. Itt is célszerű a tiszta hármashangzatokkal (dúr, moll) kezdeni , majd a diszsonáns hangzatokkal (szűkített, bővített) folytatni a gyakorlást. Fontos kihallani, és kiénekelni a kis és nagy terc közötti különbséget, ez dönti el a hangzat jellegét (dúr, vagy moll jellegű).
18. A hármashangzatok és főleg fordításaik kiéneklése a nagyobb hangközugrások (terc, kvart) miatt nehezebb , fontos ügyelni arra, hogy jó hangmagasságban indítsuk el a fordítást. A fel más hangzat fordítás, és le is más hangzatnak a fordítása itt is jó módszer a tudatos gondolkodás fejlesztésére (pl: fel dúr hármashangzat fordításai fűzésben, le ugyanarról a hangról moll hármashangzat fordításai).
19. Négyeshangzatok és fordításainak felismerése és kiéneklése
20. Az elméleti ismeretek elsajátítása, a harmóniák és fordításaik kottaképben történő rögzítése után lehet elkezdni a gyakorlást. A tanulási módszerek ugyanolyanok mint amiket már említettünk a hangközöknél, skáláknál, hármashangzatoknál.

21. A négyeshangzatok intonációja a nagyobb , és számszakilag több hangközugrás miatt nehezebb. Felismerésnél, csoportos gyakorlás folyamán a diktáló tanuló kezdetben bontogatva játssza le a hangzatokat, és csak azt követően üsse le egyben. Első lépés az alaphelyzetű akkordok elmélyítése, csak azt követően lehet a fordításokat gyakorolni. Itt is célszerű a tisztább, könnyebben kiénekelhető, meghallható hangzatokkal kezdeni (pl: dúr szeptim, moll szeptim) és csak a későbbiekben foglalkozni a diszsonáns harmóniákkal (pl: bővített major, szűkített major) . Főleg a nehezebben intonálható hangzatok gyakorlásánál melegítsünk be az alap hármashangzattal, így könnyebb lesz a fület rávezetni a bonyolultabb harmóniára (pl: bővített hármashangzat, bővített szeptim).
22. Mint a skálánál, hármashangzatoknál itt is fejleszti a tudatos gondolkodást, ha fel más , és le is más hangzatfordítást énekelünk (pl: fel – domináns szeptim a kvintről le moll major).
23. Minden feladat, skála, harmónia felismerésében, kiéneklésben nagy segítség a relatív szolmizáció használata. A felismerés és kiéneklés gyakorlását nem lehet élesen elválasztani , sőt a kettő együtt jár, amit a tanuló ki tud énekelni, azt már fel is ismeri, és ugyanez fordítva, amit felismer azt ki is tudja énekelni, legfeljebb az intonáció tisztaságán kell dolgozni.

ÖNELLENŐRZŐ FELADATOK

1. feladat

Hangközök

Kottaképpen jegyezze le a következő hangközöket : Esz-re: nagy szekund, H-ra :tritónusz, C-re: kis szeptim, F-re: nagy nóna, Fisz-re: tiszta kvint.

2. feladat

Hangköz felismerés

Háromszori lejátszás után írja le a következő hangközöket : nagy szeptim, tiszta kvart, kis szext, nagy szekund, kis terc .

3. feladat

Hangköz kiéneklés

Tiszta intonációval énekelje ki a következő hangközöket : oktáv, tiszta kvint, kis szekund, nagy szext, tritónusz

4. feladat

Háromhangzat

Kottaképpen jegyezze le a következő háromhangzatokat és háromhangzat fordításokat : G-re : dúr kvartszext, Gesz-re : szűkített alaphelyzet, Ász-ra : moll szext , Disz-re : szűkített kvartszext, A-ra bővített .

5. feladat

Hármashangzat felismerés

Háromszori lejátszás után írja le a következő hármashangzatokat, valamint hármashangzat fordításokat : dúr szext, moll kvartszext, szűkített szext, bővített, dúr kvartszext.

6.feladat

Hármashangzatok kiéneklése

- a.) Énekelje ki a négy fajta hármashangzatot alaphelyzetben egy adott hangra (Pl: egyvonalas C-ről)
- b.)Énekelje ki a moll hármashangzat fordításait adott hangról
- c.) Énekelje ki a bővített hármashangzatot adott hangról
- d.) Énekelje ki a dúr hármashangzat fordításait adott hangról
- e.) Énekelje ki a szűkített hármashangzat fordításait adott hangról

7.feladat

Skálák

- a.) Kottaképben jegyezze le a pentaton hangrendszert és modusait egyvonalas F-re.
- b.) Kottaképben jegyezze le a dúr skála és modusait egyvonalas C - re.

Kottaképből jegyezze le a következő összhangzatos és melodikus moll modusokat, valamint az egészhangú, fél-egész, egész - fél skálákat a megadott egyvonalas C-re ::

C-re melodikus moll VII. modus, F-re összhangzatos moll V. modus, B-re egészhangú, Gesz-re fél-egész, H-ra egész-fél.

8. feladat

Skálák felismerése

Háromszori lejátszás után jegyezze le a következő skálákat : lá pentaton, fríg, összhangzatos moll II. modus, lokrisszi, dó pentaton, melodikus moll IV. modus, fél-egész, lid, egészhangú.

9. feladat

Skálák kiéneklése

- a.) Énekelje ki egy adott hangra a pentaton skálát és modusait
- b.) Énekelje ki egy adott hangra a dúr skálát és modusait
- c.) Énekelje ki egy adott hangra az összhangzatos moll-t és modusait
- d.) Énekelje ki egy adott hangra a melodikus moll-t és modusait
- e.) Énekelje ki egy adott hangra az egészhangú, fél-egész, egész-fél skálákat

10. feladat

Négyeshangzatok

Kottaképből jegyezze le a kilencféle tercépítkezésű négyeshangzatot alaphelyzetben egyvonalas C-re : dúr szeptim dúr major, moll szeptim, moll major, szűkített szeptim, félszűkített, szűkített major, bővített szeptim, bővített major.

11. feladat

Négyeshangzatok és fordításainak felismerése

Háromszori lejátszás után jegyezze le a következő hangzatokat, fordításokat : bővített major terc-kvart, szűkített szeptim, dúr kvint-szext, bővített szeptim szekund, moll major terc-kvart.

12. feladat

Négyeshangzatok kiéneklése

a.) Énekelje ki egy adott hangra a kilencféle tercépítkezésű négyeshangzat alaphelyzetben

b.) Énekelje ki a négyeshangzatok fordításait fűzésben

MEGOLDÁSOK

1. feladat

1. Esz – F, 2. H – F, 3. C – B, 4. F – G, 5. Fisz – Cisz .

2. feladat

A felismerés minden esetben másik tanuló, szaktanár segítségével történik aki zongorán diktálja a hangközöket. Önállóan számítógépes program (Ear Master) segítségével történhet a feladatok elvégzése .

3. feladat

A kiéneklés ellenőrzése másik tanuló, szaktanár, vagy hangszer (zongora , vagy más saját hangszer) segítségével történik.

4. feladat

1. G – C – E 2. Gesz – A – C, 3. Ász – C – F. 4. Disz – A – C. 5. A – Cisz – F

5. feladat

A felismerés minden esetben másik tanuló, szaktanár segítségével történik aki zongorán diktálja a hangzatokat. Önállóan számítógépes program (Ear Master) segítségével történhet a feladatok elvégzése.

6. feladat

A kiéneklés ellenőrzése másik tanuló, szaktanár, vagy hangszer (zongora , vagy más saját hangszer) segítségével történik.

7. feladat

a.) Lá pentaton : F – Asz – B – C – Esz, Dó pentaton : F – G – A – C – D, Ré pentaton : F – G – B – C – Esz, Mi pentaton : F – Asz – B – Desz – Esz, Szó pentaton : F – G – B – C – D .

b.) Ion : C, D, E, F, G, A, H. Dór : C, D, Esz, F, G, A, B. Fríg : C, Desz, Esz, F, G, Asz, B. Líd : C, D, E, Fisz, G, A, H. Mixolíd : C, D, E, F, G, A, B. Eol : C, D, Esz, F, G, Asz, B. Lokrisszi : C, Desz, Esz, F, Gesz, Asz, B.

c.) C melodikus VII : C, Esz, Desz, E, Gesz, Asz, B, F összhangzatos V : F, Gesz, A, B, C, Desz, Esz , B egészhangú : B, C, D, E, Fisz, Gisz, Gesz fél-egész : Gesz, G, A, B, C, Desz, Esz, E, H egész fél : H, Cisz, D, E, F, G, Gisz, Aisz.

8.feladat

A felismerés minden esetben másik tanuló, szaktanár segítségével történik aki zongorán diktálja a skálákat. Önállóan számítógépes program (Ear Master) segítségével történhet a feladatok elvégzése.

9.feladat

A kiéneklés ellenőrzése másik tanuló, szaktanár, vagy hangszer (zongora , vagy más saját hangszer) segítségével történik.

10. feladat

Dúr szeptim : C,E,G,B, Dúr major : C,E,G,H, Moll szeptim : C,Esz,G,B, Moll major : C,Esz,G,H,
Szűkített szeptim : C,Esz,Gesz,A, Félszűkített : C,Esz,Gesz,B, Szűkített major : C,Esz,Gesz,H,
Bővített szeptim : C,E,Gisz B, Bővített major : C,E,Gisz,H.

11. feladat

A felismerés minden esetben másik tanuló, szaktanár segítségével történik aki zongorán diktálja a hangzatokat. Önállóan számítógépes program (Ear Master) segítségével történhet a feladatok elvégzése.

12. feladat

A kiéneklés ellenőrzése másik tanuló, szaktanár, vagy hangszer (zongora , vagy más saját hangszer) segítségével történik

IRODALOMJEGYZÉK

FELHASZNÁLT IRODALOM

Frank Oszkár : Alapfokú zeneelmélet (Zeneműkiadó 1973)

Darvas Gábor : A zene anatómiája (Zeneműkiadó 1975)

Gonda János : Jazz (Zeneműkiadó 1979)

Márkus Tibor : Alapfokú jazzoktatás. Jazzelmélet (Szakdolgozat Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Jazz-tanszék, 1996)

Brockhaus Riemann : Zenei Lexikon (Zeneműkiadó 1985)

MUNKANYAG

A(z) 1436–06 modul 001–es szakmai tankönyvi tartalomeleme felhasználható az alábbi szakképesítésekhez:

A szakképesítés OKJ azonosító száma:	A szakképesítés megnevezése
54 212 02 0010 54 01	Kántor-énekvezető
54 212 02 0010 54 02	Kántor-kórusvezető
54 212 02 0010 54 03	Kántor-organista
54 212 03 0010 54 01	Jazz-énekes
54 212 03 0010 54 02	Jazz-zenész (a hangszer megjelölésével)
54 212 04 0010 54 01	Hangkultúra szak
54 212 04 0010 54 02	Klasszikus zenész (a hangszer megjelölésével)
54 212 04 0010 54 03	Magánénekes
54 212 04 0010 54 04	Zeneelmélet-szolfézs szak
54 212 04 0010 54 05	Zeneszerzés szak
54 212 05 0010 54 01	Népi énekes
54 212 05 0010 54 02	Népzeneész (a hangszer megjelölésével)
31 212 01 0010 31 01	Szórakoztató zenész II. (hangszer és műfaj megjelölésével)

A szakmai tankönyvi tartalomelem feldolgozásához ajánlott óraszám:

18 óra

MUNKANYAG

A kiadvány az Új Magyarország Fejlesztési Terv
TÁMOP 2.2.1 08/1-2008-0002 „A képzés minőségének és tartalmának
fejlesztése” keretében készült.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

Kiadja a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
1085 Budapest, Baross u. 52.

Telefon: (1) 210-1065, Fax: (1) 210-1063

Felelős kiadó:
Nagy László főigazgató